Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2022, sp. zn. 22 Cdo 1172/2022, ECLI:CZ:NS:2022:22.CDO.1172.2022.1

Číslo: 64/2023

Právní věta:

Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen (tzv. valorizace), jen pokud se tak účastníci dohodli.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.09.2022

Spisová značka: 22 Cdo 1172/2022

Číslo rozhodnutí: 64

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Společné jmění manželů

Předpisy: § 742 odst. 2 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Dotčená rozhodnutí:

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 2 Cdon 2060/97, uveřejněný pod číslem 11/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1629/2000, uveřejněný pod číslem 54/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 22 Cdo 1541/2021

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2003, sp. zn. 22 Cdo 820/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2020/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 5905/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 3708/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 22 Cdo 4019/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3611/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 22 Cdo 367/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2015, sp. zn. 22 Cdo 1433/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 9. 2006, sp. zn. 22 Cdo 2005/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2012, sp. zn. 22 Cdo 3194/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2457/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2019, sp. zn. 22 Cdo 487/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 22 Cdo 410/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5336/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3285/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016, sp. zn. 25 Cdo 2062/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 22 Cdo 348/2016

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 7. 10. 2021, sp. zn. 14 Co 177/2019, a rozsudek Okresního soudu v Břeclavi ze dne 18. 3. 2019, sp. zn. 11 C 90/2016, a věc vrátil Okresnímu soudu v Břeclavi k dalšímu řízení.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Břeclavi (dále „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 18. 3. 2019, č. j. 11 C 90/2016-220, vypořádal zaniklé společné jmění manželů („SJM“) tak, že přikázal do výlučného vlastnictví žalobkyně a žalovaného v rozsudku vyjmenované movité věci (výroky I a II), uložil žalovanému, aby zaplatil žalobkyni na vyrovnání podílů částku 159 900 Kč do čtyř měsíců od právní moci rozsudku (výrok III), a rozhodl o nákladech řízení účastníků a státu (výroky IV a V).

2. Soud prvního stupně vypořádal společné jmění manželů, které zaniklo rozvodem manželství účastníků dne 16. 6. 2015, podle § 740 a § 742 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „o. z.“). Ohledně vypořádání movitých věcí se účastníci shodli. Spor byl ohledně investic (vnosů), vynaložených ze SJM za trvání manželství na výlučný majetek žalovaného při rekonstrukci domu č. p. 1, který je součástí pozemku st. P. č. 2 v k. ú. M., a je v rovnodílném spoluvlastnictví žalovaného a jeho otce. Znaleckým posudkem byla stanovena tržní cena nemovitostí ve stavu před zahájením rekonstrukce (rok 1997) částkou 1 150 000 Kč a tržní cena k datu zániku SJM částkou 1 750 000 Kč. Žalovanému bylo uloženo, aby zaplatil žalobkyni za zhodnocení jeho ideální poloviny nemovitosti, které činilo částku 300 000 Kč (polovina z rozdílu mezi cenou před investicí a v době zániku SJM), částku 150 000 Kč, a 9 900 Kč za vyrovnání podílu na movitých věcech, celkem tedy 159 900 Kč.

3. Krajský soud v Brně (dále „odvolací soud“) k odvolání žalovaného rozsudkem ze dne 7. 10. 2021, č. j. 14 Co 177/2019-283, rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích I a II o přikázání movitých věcí

do výlučného vlastnictví každého z účastníků potvrdil, změnil ve výroku II tak, že žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni na vyrovnání podílu 33 300 Kč do dvou měsíců od právní moci rozsudku, a rozhodl o nákladech řízení státu a účastníků.

4. Odvolací soud považoval za důvodné odvolání žalovaného ohledně výše náhrady vnosu vynaloženého ze společných prostředků na rekonstrukci nemovitosti v podílovém spoluvlastnictví žalovaného. Vyšel z toho, že podle § 742 odst. 1 písm. b) o. z. každý z manželů nahradí, co ze společného bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek. V rozporu s tím soud prvního stupně vyčíslil investice ze společného na výlučný majetek tak, že vyšel ze zvýšení hodnoty domu v důsledku vynaložených investic, nikoliv tedy z toho, co bylo na tento dům vynaloženo. Žalovaný setrval na tom, že ze společných prostředků bylo vynaloženo celkem 80 000 Kč. Žalobkyně nesplnila svoji povinnost tvrzení a neunesla důkazní břemeno ohledně vynaložených prostředků podle § 101 písm. a) a b) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů („o. s. ř.“). I poté, co byla poučena odvolacím soudem, ocenila investice částkou 700 000 Kč, aniž však specifikovala alespoň přibližně, kdy a jaké částky byly na jednotlivé práce vynaloženy. Do částky 80 000 Kč se účastníci shodli, a odvolací soud proto vyšel z toho, že ze společných prostředků bylo vynaloženo na výlučný majetek žalovaného 80 000 Kč.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 o. s. ř.; tvrdí, že „některé posuzované otázky doposud v rozhodování odvolacího soudu nebyly vyřešeny“ a „zčásti se pak při řešení posuzovací otázky odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu.“

6. Dovolatelka vymezuje výslovně předpoklady přípustnosti dovolání takto: „Žalobkyně (dovolatelka) nesouhlasí s názorem Krajského soudu v Brně ohledně prokazování investic do výlučného majetku žalovaného, kdy dle ní se jedná o otázku, která nebyla řešena, popřípadě se krajský soud odchýlil od názoru dovolacího soudu. Žalobkyně se domnívá, že pokud existuje zákonný majetkový režim mezi manžely, tak i zhodnocení majetku jednoho z manželů za trvání manželství může být učiněno předmětem vypořádání a že postačí, pokud je prokázáno, že došlo ke zhodnocení bez toho, aby musel druhý manžel prokazovat konkrétně, jaké práce proběhly, kdo je prováděl a kdo a kdy je hradil“.

7. Jiné předpoklady přípustnosti dovolání konkrétně nevymezuje. Z obsahu dovolání se však podává tvrzení, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Jde o tyto otázky:

8. Dovolatelka „má za to, že zhodnocení nemovitosti nemělo být s ohledem na rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2020/2018-264 stanovováno toliko k 16. 6. 2015, ale ke dni vypořádání“. Mělo se též vycházet ze zhodnocení domu v důsledku vynaloženého vnosu. Jde tedy o údajný rozpor s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2020/2018.

9. Dovolatelka dále poukazuje na judikaturu, podle níž „obecně platí, že důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníkovi řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky. V některých případech však strana zatížená důkazním břemenem objektivně nemá a nemůže mít k dispozici všechny potřebné informace o skutečnostech, významných pro rozhodnutí ve sporu, a pokud pak strana zatížená důkazním břemenem přednese alespoň opěrné body skutkového stavu, a zvýší tak pravděpodobnost svých skutkových tvrzení, nastupuje vysvětlovací povinnost protistrany. Nesplnění této povinnosti může mít za následek hodnocení důkazu v neprospěch strany, která vysvětlovací povinnost nesplnila (rozsudek Nejvyššího soudu ČR

ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010)“. Z kontextu dovolání (nepříliš zdařile formulovaného) lze dovodit, že odvolacímu soudu vytýká, že při zjišťování rozsahu a ceny investic nepostupoval podle uvedeného rozhodnutí.

10. Dále dovolatelka tvrdí, že „krajský soud nesprávně aplikoval ustanovení § 742 odst. 2 o. z., kdy hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen. Žalobkyně má za to, že postup odvolacího soudu je nesprávný, pokud neprovedl zhodnocení nemovitosti vybudováním půdní vestavby k cenovým podmínkám vypořádání zaniklého společného jmění, ale vyšel pouze z investující tvrzené částky žalovaného 80 000 Kč v průběhu manželství, přestože bylo prokázáno zhodnocení nemovitosti minimálně o částku 600 000 Kč“. Zde není předpoklad přípustnosti dovolání nijak vymezen, ovšem zjevně se na něj vztahuje tvrzení v úvodní části dovolání, že „některé posuzované otázky doposud v rozhodování odvolacího soudu nebyly vyřešeny“; jde o otázku tzv. valorizace vnosu.

11. Obsah uplatněného dovolacího důvodu lze shrnout takto: Žalobkyně tvrdí, že specifikovala práce, které podle jejích informací byly na nemovitosti, která je v podílovém spoluvlastnictví žalovaného a jeho otce, při vynaložení nákladů ze SJM provedeny; především byla zřízena půdní vestavba. Nebyla však, s ohledem na skutečnost, že věci zařizoval žalovaný, schopna specifikovat blíže rozsah jednotlivých prací a způsob úhrady těchto prací, a tedy ani výši vnosu ze SJM na výlučný majetek žalovaného. Dovolatelka tvrdí, že při vypořádání vnosu ze společného majetku na výlučný je třeba vycházet z toho, oč se nemovitost, do které bylo investováno, zhodnotila, nikoliv z ceny jednotlivých investic (vnosů). Odvolací soud tedy měl vyjít z vnosu ve výši 600 000 Kč, určené znalcem jako výše zhodnocení domu, nikoliv jen z vnosu 80 000 Kč.

12. Žalobkyně uznává, že nebyla schopna specifikovat konkrétní částky a na co přesně byly použity v rámci rekonstrukce. Domnívá se však, že v rámci soudního řízení postačí, pokud je prokázáno, že došlo ke zhodnocení věci za použití prostředků ze SJM, a nemusí již prokazovat, kdy a co bylo při rekonstrukci placeno. Nesouhlasí s názorem odvolacího soudu ohledně prokazování investic do výlučného majetku žalovaného; „dle ní se jedná o otázku, která nebyla řešena, popřípadě se krajský soud odchýlil od názoru dovolacího soudu“.

13. Dovolatelka „má i za to, že zhodnocení nemovitosti nemělo být s ohledem na rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2020/2018-264 stanovováno toliko k 16. 6. 2015, ale ke dni vypořádání; tuto námitku žalobkyně uplatnila při jednání u Krajského soudu v Brně. Zde má žalobkyně za to, že se Krajský soud v Brně odchýlil od výše uvedeného stanoviska Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2020/2018-264, kdy zhodnocení mělo být posouzeno podle hodnoty ke dni vypořádání.“

14. Žalobkyně namítá, že krajský soud nesprávně aplikoval ustanovení § 742 odst. 2 o. z., podle něhož hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen“. Jde o tzv. valorizaci vnosu.

15. Dovolatelka dále poukazuje na judikaturu týkající se tzv. informačního deficitu strany zatížené důkazním břemenem (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010). Klade otázku, zda v rámci prokazování vnosů ze společných prostředků do výlučného majetku jednoho z manželů je nutné prokázat, kdy a jaké práce byly konkrétně provedeny, kdy a co bylo zaplaceno, zda nestačí k prokázání vnosu tvrzení účastníka o tom, že za trvání manželství byl

zhodnocován majetek jednoho z manželů a toto zhodnocení se prokáže porovnáním stavu před manželstvím, popřípadě v době získání se stavem v době zániku společného jmění manželů.

16. Dovolatelka navrhuje, aby dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu i soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

III.
Přípustnost dovolání

17. Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř., že je uplatněn dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 1 o. s. ř., a že jsou splněny i další náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1, § 241 o. s. ř.), napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání je částečně důvodné.

18. Napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky procesního práva, a to postupu při prokazování výše vnosu ze společného majetku manželů na výlučný majetek jednoho z nich, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 22 Cdo 1541/2021; dále jde o problematiku tzv. valorizace vnosu ze společného jmění manželů na majetek výlučný, která dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu vyřešena. Tyto skutečnosti zakládají přípustnost dovolání.

IV.
Důvodnost dovolání

19. Vymezení investice (vnosu) ze společného jmění manželů na výlučný majetek (a z výlučného majetku na majetek společný):

> Při vypořádání zaniklého SJM platí, že nedohodnou-li se manželé nebo bývalí manželé jinak nebo neuplatní-li se ustanovení § 741 o. z. (vypořádání SJM zákonnou domněnkou), každý z manželů nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek, a každý z manželů má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek [§ 742 odst. 1 písm. b) a c) o. z. – dále též jen „vnos“].
>
> Již ze slov zákona („co bylo vynaloženo“, resp. „co vynaložil“) se jasně podává, že jde o nahrazení výše vnosu (hodnoty, která byla vynaložena), nikoliv o nahrazení toho, oč se v jeho důsledku zvýšila hodnota věci. Ohledně této otázky je stále použitelný právní názor, který Nejvyšší soud vyslovil v rozsudku ze dne 23. 9. 2003, sp. zn. 22 Cdo 820/2003: „Má-li vnos z odděleného majetku podobu finančního plnění (např. je-li částečně použito úspor jednoho z manželů na koupi věci, která patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů), dochází k němu již v okamžiku koupě věci a při stanovení náhrady ve smyslu § 150 věty druhé zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník („obč. zák.“), se vychází z výše takto vynaložené finanční částky“. Nejde tu o to odčerpat, oč se výlučný majetek obohatil, ale o náhradu toho, oč se společný majetek ochudil. To platí i pro investice ze společného majetku na majetek výlučný.
>
> Dovolatelce tak nelze přisvědčit, že by podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2020/2018, publikovaného pod č. 56/2020 časopisu Soudní judikatura, měl soud při zjišťování výše vnosu vycházet ze zhodnocení nemovitosti v době vypořádání společného jmění; nic takového z tohoto rozhodnutí nevyplývá. Naopak platí, že výše vnosu se určí tak, že se zjistí výše vynaložených prostředků, ev. cena jiného plnění v době vynaložení vnosu. Při řešení této otázky se odvolací soud neodchýlil od judikatury dovolacího soudu.

20. Ke zjišťování a oceňování vnosů v soudním řízení:

Problematikou dokazování rozsahu a ceny vnosů ze společných prostředků na výlučný majetek jen jednoho z manželů se dovolací soud podrobně zabýval v rozsudku ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 22 Cdo 1541/2021; v té věci šlo o vypořádání společného jmění manželů, zaniklého před nabytím účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., a proto dovolací soud postupoval podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, nicméně pravidla o dokazování tam uvedená jsou použitelná i v poměrech zákona č. 89/2012 Sb. Z tohoto rozsudku vyplývají tato pravidla a postupy:

V řízení o vypořádání SJM nelze vždy trvat na podrobném a zcela exaktním vyúčtování všech dílčích investic, vynaložených v rámci základního vnosu (např. jednotlivé dílčí práce při rekonstrukci domu); proto Nejvyšší soud např. při vypořádání nákladů vynaložených na podnik ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů opakovaně uvedl, že je tu často značná obtížnost vyčíslení toho, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch společného jmění. Ze sporu o vypořádání společného jmění nelze činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům. Je tak značně obtížné přesné vyčíslení nákladů na rekonstrukci domu ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů (resp. v jeho podílovém spoluvlastnictví), zejména pokud probíhala v době, kdy manželství bylo funkční a manželé neměli důvod uchovávat všechny doklady, a dokumentovat provedené práce a vyplacené částky a nepočítali s tím, že tyto otázky budou v budoucnosti předmětem dokazování. Z toho vychází i soudní praxe.

21. V rozsudku ze dne 17. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1821/2004, Nejvyšší soud konstatoval: „Nemožnost zjistit přesnou nebo aspoň přibližnou výši tzv. vnosu žalovaného do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků nemůže vést k tomu, že by se mu ze strany bezpodílového spoluvlastnictví účastníků nemělo dostat žádné náhrady ve smyslu věty druhé § 150 obč. zák., a že tato skutečnost bude zohledněna jen stanovením nerovných podílů účastníků na jejich bezpodílovém spoluvlastnictví. Pakliže soud na základě dokladů předložených žalovaným nemohl zcela přesně zjistit a tak zohlednit, co konkrétně z oddělených prostředků z doby před manželstvím žalovaný vnesl do manželství, bylo na místě výši takové částky, jež by měla být žalovanému uhrazena ze společného, stanovit volnou úvahou ve smyslu § 136 o. s. ř.“. To obdobně platí i pro nárok podle § 742 odst. 1 písm. b) o. z.

22. Dovolací soud též uvedl, že i v řízení o vypořádání SJM se uplatní § 136 o. s. ř., podle něhož je (vzhledem ke konkrétním poměrům tehdy řešené věci) volná úvaha namístě s ohledem na dobu, jež uplynula od doby těchto investic, poněvadž skutečnou výši vynaložených prostředků by bylo možno zjišťovat jen s nepoměrnými obtížemi (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 22 Cdo 4019/2010).

23. Z uvedeného se podává, že judikatura v zájmu spravedlivého vypořádání vztahů mezi účastníky a při vědomí obtížnosti dokázat při rekonstrukci domu jednotlivé vynaložené investice a jejich výši doklady připouští, aby v případě, že je prokázáno, že investice byly skutečně vynaloženy a je v zásadě zřejmé, na co byly vynaloženy, tam, kde je to vzhledem k individuálním okolnostem věci namístě, aby rozsah a výše investic vynaložených na rekonstrukci domu ve výlučném vlastnictví jednoho z účastníků byla za podmínek § 136 o. s. ř. stanovena úvahou soudu; tím spíše je třeba připustit její stanovení znaleckým posudkem, ve kterém znalec popíše jednotlivé druhy prací a určí celkové náklady, které bylo v rozhodné době třeba na takovou rekonstrukci vynaložit (nikoliv tedy výši zhodnocení věci či „hodnotu rekonstrukce“). S ohledem na časový odstup v takovém případě půjde spíše o určení pravděpodobných nákladů než o zjištění přesné částky.

24. Napadené rozhodnutí není v rozporu s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3611/2016, pokud se v něm uvádí: „Nad rámec uvedeného dovolací soud podotýká, že investicí (vnosem) ze společného jmění manželů na výlučný majetek jednoho z manželů se rozumí mimo jiné finanční prostředky, o které se společné jmění manželů skutečně snížilo, je tedy správným závěr odvolacího soudu, že je třeba zjišťovat skutečnou výši vynaložených investic a nikoliv hodnotu

popsaných stavebních prací. Výše učiněných investic se přitom zjišťuje v procesu dokazování, v jehož rámci se uplatňuje zásada volného hodnocení důkazů. Soudu není tedy předepsáno, jaké důkazní prostředky má ke zjištění skutečné výše investic použít, tedy zdali vyjde ze souhlasných tvrzení účastníků řízení, z dokladů o zaplacení, z výslechů účastníků či jiných důkazů“.

25. I v tomto případě se uplatní obecné pravidlo, že povinnost tvrzení a důkazní břemeno tíží toho účastníka, který tvrdí, že takové investice byly učiněny, a to jak ohledně druhu investic, tak i ohledně jejich výše. Pro posouzení otázky, zda a nakolik účastník tyto povinnosti splnil, nelze stanovit obecná kritéria; vždy záleží na individuálním posouzení každé konkrétní věci. Nelze judikatorně stanovit hranici, kdy tvrzení účastníka je dostatečně konkrétní a kdy již není. Dále dovolací soud ke tvrzení, že podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 22 Cdo 367/2013, se „musí podrobně prokazovat na jaké konkrétní úkony či věci byly peníze využity“; uvedl, že nic takového se však v tomto rozhodnutí neuvádí.

26. Potud rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 22 Cdo 1541/2021.

27. K dokazování vnosu a jeho výše se ještě dodává: „Obecně platí, že důkazní břemeno ohledně určitých skutečností (§ 120 odst. 1 o. s. ř.) leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí. V některých případech však strana zatížená důkazním břemenem objektivně nemá a nemůže mít k dispozici všechny potřebné informace o skutečnostech, významných pro rozhodnutí ve sporu, avšak protistrana má tyto informace k dispozici. Jestliže pak strana zatížená důkazním břemenem přednese alespoň „opěrné body“ skutkového stavu, a zvýší tak pravděpodobnost svých skutkových tvrzení, nastupuje vysvětlovací povinnost protistrany; nesplnění této povinnosti může mít za následek hodnocení důkazu v neprospěch strany, která vysvětlovací povinnost nesplnila (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010). Zákon vychází z toho, že majetek nabytý za trvání manželství je s výjimkami uvedenými v § 143 odst. 1 obč. zák. (nyní jde o § 709 odst. 1 o. z.) součástí společného jmění. To platí i o prostředcích, které jeden z manželů v průběhu manželství vynaložil na majetek, který je v jeho výlučném vlastnictví (tzv. vnos); pokud šlo o prostředky získané za trvání manželství, platí vyvratitelná domněnka, že šlo o vnos ze společného jmění. Nicméně neinvestující manžel se – pokud jde o zdroje financování a výši vnosu – objektivně, bez svého zavinění, může ocitnout v důkazní nouzi, protože není o původu investovaných prostředků plně informován, resp. nemůže navrhnout potřebné důkazy. Jestliže se však prokáže, že v průběhu existence společného jmění manželů byly takové investice do výlučného majetku vynaloženy, nastoupí vysvětlovací povinnost investujícího manžela, který má k dotazu soudu sdělit a případně i prokázat původ prostředků, které vynaložil. Jestliže neprokáže, že šlo o jeho výlučné prostředky, přihlédne k tomu soud při hodnocení důkazů“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2015, sp. zn. 22 Cdo 1433/2015).

28. V projednávané věci žalobkyně uvedla, že v letech 1998 až 1999 byla z prostředků SJM provedena rozsáhlá rekonstrukce rodinného domu ve spoluvlastnictví žalovaného a jeho otce; rodinný dům nadstavili a v podkroví vznikly další tři místnosti – dva dětské pokoje, ložnice, původní ložnici změnili na obývací pokoj a provedli rekonstrukci koupelny. Jak uvedl odvolací soud, „tuto rekonstrukci odhaduje na částku ve výši 1.000.000 Kč“. Tato žalobní tvrzení pak žalovaná konkretizovala v podání z 9. 9. 2016, v němž, jak odvolací soud uvedl, „popsala jednotlivé stavební úpravy domu žalovaného a jeho otce (podlahy, stropy, rekonstrukce elektrických rozvodů, výměna oken, výměna dveří, rekonstrukce půdního prostoru na dva nové dětské pokoje, zbudování plotu, zateplení domu a podobně), k čemuž uvedla, že celá rekonstrukce podle jejího názoru stála přes 700.000 Kč a vše bylo hrazeno a prováděno za trvání manželství ze společných prostředků.“

29. Odvolací soud považoval vymezení prací provedených na rekonstrukci za dostatečné, avšak tvrzení ohledně vynaložených peněz na rekonstrukci za nedostatečná s tím, že „není akceptovatelné,

že investice na stavební úpravy rodinného domu jsou vymezeny jen celkovou částkou 1.000.000 Kč nebo 700.000 Kč, aniž z toho vyplývá, kdy a jaké částky (alespoň přibližně) byly vynaloženy na jednotlivé práce, resp. Třeba na souhrn prací časově navazujících a tvořících ucelenou část jedné stavební úpravy. Proto je na místě závěr, že žalobkyně, ač ze zřejmě objektivních důvodů, nebyla schopna splnit svou povinnost tvrzení o investicích ze společných prostředků do výlučného majetku žalovaného (a jeho otce), a není důvod provést jí navržené důkazy k tomu, jaké práce byly prováděny, neboť samotné provedení takových prací nepostačuje k prokázání investic na ně vynaložených (navíc žalovaný provedení těchto prací obecně nepopírá a v zásadě je tvrdí shodně s žalobkyní). Zde ale není tvrzeno, co je pro zjištění soudu nezbytné, kolik bylo ze společných prostředků účastníků či z prostředků jiných na konkrétní stavební úpravy vynaloženo“.

30. Odvolací soud, který vyhlásil rozsudek dne 7. 10. 2021, nemohl znát o něco později vyhlášený rozsudek Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 22 Cdo 1541/2021, a tak se pravidly v něm uvedenými neřídil; jeho rozhodnutí je však objektivně s tímto rozsudkem v rozporu, a je tak dán i dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 1 o. s. ř.

31. V této věci je nesporné, že rekonstrukce domu ve spoluvlastnictví žalovaného a jeho otce proběhla, jaké práce byly provedeny a že na ni byly vynaloženy i prostředky ze SJM účastníků. V dalším řízení soud vyzve žalovaného, aby se vyjádřil k tomu, kdo prováděl práce na rekonstrukci domu, zda šlo o práce placené či nikoliv, k rozsahu a cenám použitého materiálu v době vnosu a ke zdroji použitých peněz. Žalobkyně pak musí tvrdit a dokazovat, že majetkové poměry účastníků umožnily jí tvrzené částky vynaložit.

32. Nebude-li ani toto vyjádření (ev. výslech účastníků za podmínek § 131 odst. 1 o. s. ř.) postačovat k určení vynaložených nákladů (byť i ne zcela exaktního), pak bude třeba zvážit doplnění řízení znaleckým posudkem ohledně ceny vynaložených prací a materiálů, eventuálně, pokud to stav dokazování dovolí, určit výši vnosu ze SJM na výlučný majetek žalovaného úvahou (§ 136 o. s. ř.). Přitom je třeba vzít do úvahy, že šlo o náklady vynaložené zčásti na majetek otce žalovaného, který byl spoluvlastníkem domu, a který též na rekonstrukci vynaložil prostředky; vztah „mezi SJM účastníků“, resp. mezi účastníky na jedné straně a otcem žalovaného ohledně nákladů vynaložených na rekonstrukci není sám o sobě předmětem vypořádání SJM. Tím by mohla být jen společná pohledávka za otcem žalovaného, pokud by byla uplatněna v tříleté lhůtě od zániku SJM (§ 741 o. z.).

33. K tzv. valorizaci vnosu:

34. Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen (§ 742 odst. 2 o. z.).

35. V dané věci jde o posouzení podmínek, za kterých je třeba při vypořádání vnosu ze společného majetku hodnotu toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela (tzv. vnos ze společného na výlučný majetek), započíst zvýšenou podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.

36. Uvedené ustanovení je třeba vykládat v kontextu právní úpravy majetkových vztahů mezi manžely. Tzv. vnos uvedený výše je jen speciálním případem poskytnutí peněžní částky ze společného jmění, přičemž tato částka je určena k investici do výlučného majetku. K realizaci takových vnosů dochází na základě dohody manželů, že použijí součásti společného jmění manželů ve prospěch výlučného majetku jednoho z nich. O návratnosti takové investice obvykle neuvažují, neboť

ji provádějí v době fungujícího manželství, kdy jsou schopni se na nakládání se společným majetkem dohodnout; zpravidla tak jde o darování „*sui generis*“.

37. Pokud by k takovému použití společného majetku došlo na základě jednání jednoho z manželů bez souhlasu druhého a druhý manžel by nesouhlas vyjádřil, mělo by společné jmění (oba manželé) právo požadovat vrácení této částky na základě ustanovení o bezdůvodném obohacení; nárok na náhradu toho, co bylo ze společného vynaloženo na výlučný majetek, by vznikl již vynaložením společných prostředků, nikoliv až v okamžiku zániku SJM, jak je tomu u vnosů.

38. Skutečnost, že investice ze SJM do výlučného majetku mívají primárně smluvní základ, ze kterého se má při vypořádání společného jmění manželů vycházet, konstatoval Nejvyšší soud v poměrech zákona č. 40/1964 Sb. ve vztahu k vynaložení prostředků ze společného majetku na majetek třetí osoby v souvislosti s obvyklými případy, kdy manželé bydlí v nemovitosti rodičů jednoho z nich a do této nemovitosti v souvislosti s jejich bydlením investují, byť tyto dohody mají převážně ústní či konkludentní charakter (k tomu srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2012, sp. zn. 22 Cdo 3194/2009).

39. Mezi manžely lze uzavírat smlouvy ohledně jejich výlučných majetků, podle současné literatury mohou vznikat obligační vztahy i mezi společným jměním (reprezentovaným oběma manžely) a majetkem výlučným (reprezentovaným jedním z manželů). K tomu viz např. Melzer, F., Tégl, P.: K možnosti existence obligačních vztahů mezi oběma manžely jako subjekty majetkového společenství a jedním z nich. Právní rozhledy č. 12/2015; Melzer, F., Tégl, P., a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 274-285; Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 821. Není pochyb o tom, že je možná peněžitá zápůjčka (týkající se výlučných jmění) mezi manžely (§ 2390 a násl. O. z.); přitom vydlužitel je povinen platit úroky jen, byly-li sjednány (§ 2392 odst. 2 o. z.). V těchto případech je tedy pravidlem vrácení zapůjčené částky bez úroků, pokud není ujednáno něco jiného. Není tu žádný rozumný důvod pro to, aby režim těchto vztahů byl zásadně odlišný od vztahů založených vnosem.

40. Úroky z prodlení, které má právo v některých případech věřitel požadovat, jsou sankcí za nesplnění povinnosti řádně splnit dluh; o to však při tzv. zápočtech (vnosech) nejde. I výše náhrady škody se stanoví podle obvyklé ceny věci před a po poškození (viz rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016, sp. zn. 25 Cdo 2062/2016, ze dne 27. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1629/2000, publikovaný pod č. 54/2003 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, část civilní, a řadu dalších rozhodnutí), k cenovým pohybům se v zásadě nepřihlíží.

41. To platí i v případě závazkového vztahu mezi jedním z manželů a „společným jměním“; ať již jde o náhradu způsobené škody na společném majetku nebo o jiné obligační vztahy, má věřitel právo na úroky jen, stanoví-li to zákon nebo bylo-li to sjednáno. S „automatickým“ dorovnáním dluhu podle zvyšování hodnoty věci zákon nepočítá.

42. Tento výchozí princip ostatně odpovídá i běžným životním zkušenostem v poměrech společného jmění manželů, kdy manželé, kteří se dohodnou použít součást společného jmění ve prospěch výlučného majetku jednoho z nich, zpravidla v době uzavření dohody a vynaložení společného majetku neuvažují o tom, že by tato částka měla být nějakým způsobem kompenzována, nadto v rozsahu dokonce vyšším, než ve kterém byla vynaložena.

43. Zvýšená hodnota věci, vyjádřitelná v penězích (cena), odráží zejména růst poptávky po takových věcech, nominální růst ceny též odráží inflaci či obecné zdražování, ke kterému dochází z různých, na účastnících nezávislých důvodů. Velmi často také zvýšení ceny věci nebude ani důsledkem investice ze společného majetku (použití společných prostředků na údržbu věci před mnoha lety, kde

v důsledku běhu času došlo ke „ztrátě“ hodnoty tohoto vnosu, ač cena věci samotné se zvýšila), tj. mezi investicí a zvýšením ceny věci nebude vztah příčiny a následku, případně se na zvýšení ceny věci budou podílet převážně další okolnosti objektivní povahy (obecný nárůst ceny nemovitostí, umístění nemovitosti v atraktivní lokalitě apod.). V praxi jde také často o to, že investice do věcí nemívají jednorázovou uzavřenou povahu, ale do věcí se tzv. investuje opakovaně v různých (často i dlouhých) časových obdobích s různými motivacemi, představami a i očekáváními a nezřídka se nejedná pouze o použití společných prostředků, ale také např. prostředků rodičů jednoho z manželů apod. V některých případech jde o investice nutné či nezbytné, investice tzv. udržovací, ale také i investice, prostřednictvím kterých má dojít k zvýšení hodnoty věci (např. rekonstrukce nemovitosti cestou jejího rozšíření a zvětšení apod.). Významné též je, zda jde o investici do věci, kterou užívají oba manželé. Pro různé případy nelze stanovit stejná pravidla vypořádání; bude tedy záležet na vůli manželů, vyjádřenou v dohodě o investici do věci ve výlučném majetku (příp. i společném, jde-li investici z výlučného majetku).

44. Dále: Zákon nepředpokládá valorizaci jiných nároků mezi manžely než těch, které vyplývají z vnosů, a to dokonce ani v případě, že jsou založeny protiprávním jednáním jednoho z nich; jen stanoví, že mezi manžely nepočne promlčecí lhůta běžet ani neběží, dokud manželství trvá (§ 646 o. z.).

45. Soukromé právo ostatně v zásadě zdražování či inflaci nekompenzuje bez dohody účastníků (tzv. inflační doložka – viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2019, sp. zn. 26 Cdo 1670/2018, publikovaný pod č. 19/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část civilní, ta však musí být účastníky sjednána). Odborná literatura v této souvislosti správně podotýká, že zdánlivý problém zhodnocení vnosu je spíše problémem velmi vysoké inflace, která nastala po roce 1990 (ale i v současné době), s tím, že vypořádání společného jmění však k inflaci nepřihlíží (zákaz valorizace); současně zdůrazňuje, že byť by zohlednění inflace lépe odráželo ekonomickou podstatu věci, přineslo by to výraznou komplikaci do řešení těchto případů i s přihlédnutím k tomu, že mezi manžely, kteří tvoří nejužší životní společenství, lze předpokládat spíše bezúročnou půjčku (Melzer, F., Tégl, P., a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 641).

46. Občanský zákoník tak nevychází ze zásady, že by se dluhy a pohledávky „valorizovaly“ bez dalšího jen kvůli růstu hodnoty věcí, kterých se týkají. Není žádný rozumný důvod takovou zásadu stanovit jen pro případy vypořádání společného jmění, a to navíc tak, že by např. v současné době byly částky vynaložené na investici do nemovitosti ve výlučném majetku (vnosy) zhodnocovány podstatně nad míru, kterou by bylo možno dosáhnout uložením stejné částky u peněžního ústavu nebo – v zásadě, nejde-li o vysoce kvalifikovaného investora – i v důsledku nejistých investic na kapitálovém trhu. To platí tím spíše pro investice, ke kterým došlo před 1. 1. 2014, tj. v období, kdy právní úprava vůbec princip tzv. valorizace neobsahovala. Investující manžel by v případě doslovného výkladu § 742 odst. 2 o. z. byl v trvalé nejistotě, jakou částku bude on či jeho dědicové v případě zúžení, zrušení či zániku SJM nucen na náhradu vnosu zaplatit, a zda vůbec ji bude schopen zaplatit (např. s ohledem na prudký růst ceny nemovitostí, jde-li o investici do ní, který není spojen se stejným růstem průměrných příjmů). Příklad: V domě, který je součástí pozemku ve výlučném vlastnictví, je provedena rekonstrukce koupelny. V krátké době se zvýší ceny nemovitostí tak, že cena domu stoupne o 50%, cena vybavení koupelny i potřebných prací se však zvýší jen nepatrně nebo se nezvýší vůbec. Pak ovšem není žádný rozumný či spravedlivý důvod valorizovat „ze zákona“ i vnos – investici do koupelny. To ovšem platí i pro snížení hodnoty věci – dojde-li v budoucnu k výrazné korekci cen nemovitostí směrem dolů, nelze z tohoto důvodu snížit výši náhrady prostředků na vnos vynaložených (např. již zmíněné vodovodní baterie, jejíž cena přes celkový pokles ceny domu může zůstat stejná nebo se dokonce z různých důvodů i zvýšit).

47. Naopak je třeba vyjít z legitimního očekávání investujícího manžela, že v případě, že bude nucen investici (vnos) nahradit, nebude muset nahradit více, než bylo do jeho výlučného majetku vloženo.

Účastníkům pak nic nebrání si v souvislosti s vnosem jeho valorizaci sjednat, případně sjednat podmínky, za kterých dojde k zohlednění zhodnocení věci.

48. Ostatně cílem vypořádání vnosu není odčerpat to, oč se majetek, na který byl vynaložen, ať již výlučný či společný, obohatil, ale nahradit to, co bylo na takový majetek vynaloženo.

49. V § 742 odst. 2 o. z. jde o tzv. nepravou zakrytou mezeru v právu. „O nepravou zakrytou mezeru jde tehdy, je-li text zákona formulován příliš široce, takže je nutno jej za pomocí teleologické redukce interpretovat úžeji, než jak by se zdálo podle jeho jazykového znění. Jde tedy o odepření aplikace daného ustanovení na případy, na které sice dopadá jeho dikce, nikoli však smysl a účel“ (viz nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. I. ÚS 318/06; k teleologické redukci viz dále též nález pléna Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02. K tomu viz podrobně Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2022, 2. vydání, s. 68 a násl., a další literaturu tam uvedenou).

50. Jazyková formulace § 742 odst. 2 o. z. je velmi široká a nijak neomezuje dosah tohoto ustanovení a jeho aplikaci v různých situacích. Protože se jeho text vymyká řešení podobných situací v občanském právu a z těchto řešení vyplývajících principů zohlednění cenového vývoje na právní vztahy, je nestandardní, a tak je třeba za pomocí teleologického výkladu dospět k jeho omezení tak, že zásadně dopadá na případy, kdy se manželé – ať již před vynaložením vnosu nebo kdykoliv později – na valorizaci dohodli.

51. Dovolací soud tak uzavírá, že hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen (tzv. valorizace), jen pokud se tak účastníci dohodli. Jestliže by v konkrétní věci bylo nezohlednění valorizace vnosu v důsledku zvýšení hodnoty věci, na kterou byl vynaložen a ke které došlo až později, po vynaložení vnosu v rozporu s dobrými mravy anebo vedlo ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění (§ 2 odst. 3 o. z.), bylo by třeba k těmto okolnostem přihlédnout v rámci stanovení výše podílů na společném majetku (tzv. disparita podílů), aniž by bylo (zejména v případě rozsáhlejších rekonstrukcí staveb) nutné zjišťovat přesnou výši takového zhodnocení.

52. V této věci byl předmětem posouzení vnos ze SJM do výlučného majetku; uvedená argumentace se však přiměřeně uplatní i při vypořádání vnosu z výlučného na společný majetek.

53. V poměrech nyní projednávané věci nebylo prozatím tvrzeno ani zjištěno, že by učiněný vnos ze společného jmění do výlučného majetku žalovaného zakládal důvody k disparitě podílů; z tohoto hlediska v této části není uplatněný dovolací důvod dán.

54. Z uvedeného je zřejmé, že dovolání je důvodné. Proto nezbylo, než rozhodnutí odvolacího soudu zrušit; vzhledem k tomu, že důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.).